

Hjemmet i vietnamesisk folketro

Når man er i livet, må man ha et hjem.
Når man dør, må man ha en grav,

*Av Dao Quang My
Med innledning av Haci Akman*

I mangel av muligheter til å skape rom for politisk frihet, levde liv, narrativer og minner i en hjemlig kontekst, kommer de ulike vietnamesiske diasporamiljøer rundt om i verden til å representere en reetablering av sted, monumenter, et legitimt rom for sorg, minner, livsutfoldelse og håp. I dette rommet finnes islett av politiske representasjoner og symboler.

Reetablering blir både en bekrefteelse på det som finner sted i hjemlandet og en forlengelse eller utvidelse av dette. Diaspora blir både en erstatning for stedet, men også en reetablering og utvidelse av det. De prosesser som finner sted der man bosetter seg, innebærer å fylle stedet med mening.

Diaspora griper inn i og har konsekvenser for oppfatninger av sted, og hva det betyr å være hjemme på et sted. I denne kontekst flyter hjemme og borte sammen i en lengsel etter det autentiske. Men det er sjelden tvil om at man befinner seg borte fra hjemmet - også når fortellingene er sterkt farget av diasporiske erfaringer og minner.

Et vietnamesisk ordtak sier: ”når man er i livet, må man ha et hjem. Når man dør, må man ha en grav”. For vietnamesere er jord hellig, jord der forfedrene er begravet er av stor betydning i vietnamesernes tenkemåte. Binding til jorden er ikke bare et spørsmål om gode eller dårlig avlinger. De døde lever videre gjennom den jorden de ga fra seg. Den avdøde faren lever videre gjennom grøden. Forfedreritualene sikrer familien det daglige livsopphold. Familien er derfor avhengig av jorden i flere betydninger. Å forlate jorden eller misligholde den bringer familien opp i vanskeligheter. Jorden er hellig og binder familien til hjemstedet.

Så oppholdsstedet for vietnamesere er det viktigste. Hvis den eldste sønnen ikke ønsker å være i foreldrenes hus, så er det første det nygifte paret tenker på, et hus for seg selv. Huset har en dyp, grunnleggende forbindelse med vietnamesiske liv. Uansett, om de er fattige eller rike, om de er i vanskelige situasjoner eller ei, er stedet man bor et fast tilholdssted og det er der familien skal samles om kvelden etter endt dag. Huset må bygges i idylliske omgivelser med mange planter, blomster, helst ved elver. Det er uttrykk for sjelefred og harmoni på vietnamesisk.

Himmelretning og tomtevalg før man bygger hus er viktig. De fleste vietnamesere

tror omgivelsene spiller en viktig rolle i deres liv. Sammenhengen mellom husbyggingen og omgivelsene påvirker deres fremtid, den kan skape lykke eller uhell. Derfor er vietnamesere veldig nøye og forsiktige når de velger tomt. Like viktig er å velge riktig himmelretning for plassering av huset.

Den beste tomten må være høyere enn veien, fin og jevn. Den beste retning er sør (det betyr at hovedsiden huset må vende mot sør). Det er ikke bare riktig himmelretning eller god tomt man skal velge, men det skal også være gunstig for grunneieren. Derfor setter man ofte opp horoskop sammen med grunneieren for å sikre at tomt og himmelretning også passer for han.

I følge vietnamesiske filosofi må tomt, retning på huset og forhold til grunneieren alltid følge yin og yangs regler; himmel, jord og menneske er en treenighet, som sammen skaper et harmonisk liv. Arkitektur i vestlige land (og i noen store byer i Vietnam) er som regel grunnlagt etter fysikk, kjemi og kunst for å skape materialistisk komfort

for mennesket. I det tradisjonelle Vietnam legger man vekt på å skape fred og likevekt i menneskers sjel. Derfor utnytter man all skjønnhet man finner i naturen. Når det er mulig, så bygges huset i idylliske omgivelser, med levende planter og blomster, ved vann, og på den måten gir det uttrykk for sjelefred.

Forfedrealteret er midtpunktet i et viet-

namesisk hjem. I gamle dager var det vanlig at familiemedlemmer reiste et felles forfedrealter til ære for den felles stamfaren. Vanligvis ble et slikt alter reist i hjemmet hos den avdødes eldste sønn. Når avdøde ikke hadde slik nær familie, ble alteret reist hjemme hos slektens overhode, den slektning som stod høyest i slektens hierarki. Når offer ble brakt frem i tempelet var det viktig at det ble valgt forfedre fra forskjellige linjer innen ætten.

De store templene kunne ha tre rom. Rommet i midten, det største, var til ære for stamfaren, og de andre var til ære for andre forfedre. Særlig rike slekter kunne reise disse templene. Familier som ikke hadde anledning til å bygge templer, reiste kanskje et utendørsalter, gjerne med en minnestøtte hvor forfedrenes navn var inngravert.

Uansett hvor fattig en familie var, så hadde de et alter hjemme. Noen familier hadde også alter til kjøkkenkongen Ong Tao i tillegg til forfedrealter. Foran alteret var plassen til hovedmannen i familien, hvor han kunne ta imot

Et vietnamesisk tempel

gjester, drikke te eller lese bøker. På begge sider av denne plassen var det trebenker eller divaner for andre i familien eller for å ta imot gjester.

Hovedbygningen, som inneholdt forfedrealteret, var forbudt for kvinner, med unntak av på familieminnetdagen. Kvinnene måtte ta imot sine besøkende i andre rom i sidebygningen eller på sine rom.

Kjøkkenkongen Ong Tao på vei til himmelen med årsrapport om familiens gjerninger

Vietnamesere liker å pynte huset sitt med planter, bilder, vaser eller statuer etter sin egen smak. De bruker også “kunstneriske ord” som pynt på veggene (kalligrafi som ligner på kinesiske tegn og som skrives på en kunstnerisk måte). Ordene som pynter må bety noe, for eksempel “Langt liv”, “Hell” eller “Lykke” er populært. Samtidig bruker de også andre kunstgjenstander å pynte med. De ulike gjenstandene som brukes symboliserer forskjellige ting; for eksempel er evighet sverd, blomsterkurv, bambus, fløyte og lotusblomst. Bildene eller gjenstandene som brukes må være innholdsrike, bety noe eller være uttrykk for husvertens livsmåte, livssyn. Bilder av flaggermus symboliserer hell, hjort uttrykker rikdom og edelgran symboliserer evighet. Lotusblomst betyr renhet, bambus tapper og modig. Vietnamesere pynter også huset med dikt skrevet på fint papir eller stoff. Diktene viser ofte hvilken bakgrunn eller ønsker den respektive familien har. Diktene er som regel korte, men uttrykker mye, som for eksempel: “Forfedrenes navn er bokført i nasjonens historie. Etterkommerne må dyktiggjøre seg for å drive familien videre.”

Som i andre land i det fjerne Østen, så tror vietnamesere på en høyeste makt fra

gud. Vietnamesere opplever derfor ofte at vestlig arkitektur konkurrerer med det allmektige, mens vietnamesiske hus er bygget med mer ærbødighet og ydmykhet overfor naturen. I Vietnam i eldre tid ble husene bygget med mange rom. Hovedbygning og sidebygninger har fra 3 til 5 rom som ligger på rekke. I folketroen ble rommene aldri bygget i partall, men alltid i oddetall. Partall kunne føre til ulykker.

Hovedbygningen fungerte som et sted for å dyrke forfedrene. Det ble brukt i familiseremonier, på minnedager eller for å ta imot gjester. Bak huset var hagen, foran huset var dammen, og portene som førte inn til huset var alltid bygget på siden. Folk ville unngå å bygge porten slik at den førte rett inn i hovedbygningen, fordi det var uhøflig mot forfedrene. Vietnamesere trodde også at onde ånder kunne komme direkte inn slik.

I landsbyene hersket en utbredt tro på åndenes tilstedeværelse i dagliglivet. Åndene var onde eller gode, men uansett hadde de innvirkning på den enkeltes eventuelle lykke eller ulykke. Det var viktig å unngå problemer og være på god fot med åndene. Dette kunne oppnås ved ritualer og ofringer, men også ved hjelp av astrologi og geomantikk. Det siste utføres av en geomant, hvis kunnskap ofte har gått i arv gjennom generasjoner. Geomantikk innebærer bruk av geografiske punkter og linjer for å bestemme den beste plasseringen av et hus eller en gravplass, slik at lykke, rikdom og god helse sikres for husets eier eller den dødes etterkommere.

Etter mange år med borgerkrig ble reglene for å bygge hus forandret. På landet bygget man huset ved elver eller kanaler, og byggekunsten ble enklere. I de store byene bygger nå folk hus etter vestlig arkitektur.